PRIJS f 0,10.

DIENSTWEIGERING UIT BEGINSEL GEEN STRAFBAAR FEIT

VERWEER VAN LOD. VAN MIEROP VOOR DE RECHTBANK TE UTRECHT IN ZAKE HET DIENSTWEIGERAARS-MANIFEST

CHREESTARCHIA, AFD. UITGEVERIJ, SOEST 1916

R06.1-26

Na toezending van postwissel verkrijgbaar bij de Brochurehandel „Ons Manifest" te Rotterdam, Schietbaanlaan 108a:

Ds. L. de Baan. God en de Oorlog. f 0,04 fr. p. p. f 0.05; 25 ex. f 1,—; 100 f 3,— fr. p. p.

Tr. Kruyt—Hogerzeil. Waarom ook vrouwen het „Manifest der Dienstweigeraars" onderteekenden. f 0,01; 100 ex. f 0,75 fr. p. p.

Henriëtte Roland Holst. Waarom ook sociaal-democraten het „Manifest der Dienstweigeraars" onderteekenden. f 0,02; 50 ex. f 0,85; 100 f 1,50 fr. p. p.

Ds. A. R. de Jong. Waarom wij als Christen-Socialist het Manifest der Dienstweigeraars onderteekenden. f 0,02; 50 ex. f 0,85; 100 f 1,50 fr. p. p.

Mr. N. G. Teding van Berkhout. Is de onderteekening van het Manifest der Dienstweigeraars een misdrijf? f 0,02; 50 ex. f 0,85; 100 f 1,50 fr. p. p.

Enka. De Daad. f 0,04 fr. p. p. f 0,05; 25 ex. f 1,—: 100 f 3,— fr. p. p.

Dr. Louis A. Bähler. Wie zijn de opruiers? f 0,01; 100 ex. f 0,30 fr. p. p.

Ds. M. C. van Wijhe. Het Manifest der Dienstweigeraars afgekeurd! f 0,04, fr. p. p. f 0,05; 25 ex. f 1,—; 100 f 3,— fr. p. p.

Ds. N. J. C. Schermerhorn. Nationale Weerloosheid. f 0,04, fr. p. p. f 0,05; 25 ex. f 1,—; 100 f 3,— fr. p. p.

Ds. B. de Ligt. De zin der vervolgingen. f 0,02; 50 ex. f 0,85; 100 f 1,50 fr. p. p.

J. Sevenster, L. de Baan en J. F. van Dobben. Pro iustitia. Zes verdedigingsreden voor de Rechtbank en het Gerechtshof te Leeuwarden. f 0,10, fr. p. p. f 0,11; 25 ex. f 2,50; 50 f 4,50 fr. p. p.

Dienstweigering uit beginsel geen strafbaar feit. Verweer van Lod. van Mierop voor de Rechtbank te Utrecht in zake het Dienstweigeraars-Manifest. f 0,10; 25 ex. f 1,75; 50 f 2,50; 100 f 4,— fr. p. p.

DIENSTWEIGERING UIT BEGINSEL GEEN STRAFBAAR FEIT

VERWEER VAN LOD. VAN MIEROP VOOR DE RECHTBANK TE UTRECHT IN ZAKE HET DIENSTWEIGERAARS-MANIFEST

CHREESTARCHIA, AFD. UITGEVERIJ, SOEST 1916

Lod. van Mierop werd op 13 Maart 1916 gedagvaard voor de Rechtbank te Utrecht wegens ondertekening en verspreiding van onderstaand Manifest, naar aanleiding waarvan hij het daaropvolgende verweer heeft uitgesproken.

MANIFEST.

Waarde Medeburgers!

Wij allen, wier namen staan onder deze verklaring, richten ons tot het Nederlandsche volk om te getuigen tegen den geest van oorlog en militairisme die al meer en meer daarover vaardig wordt.

Wij verklaren hier openlijk, dat wij ons met onze gansche ziel keeren tegen alles wat tot het militairisme behoort, ook in den vorm van een dusgenaamd volksleger.

Voorzoovelen wij ooit tot gewapende landsverdediging verplicht gerekend zouden worden, hopen wij de kracht te bezitten om alle persoonlijke, rechtstreeksche deelname te weigeren, de kracht om liever gevangenisstraf te ondergaan, ja zelfs gefusileerd te worden, dan ontrouw te plegen aan ons geweten, onze overtuiging of wat wij de hoogste wetten van algemeene menschelijkheid achten.

Voorzoovelen wij — hetzij mannen, hetzij vrouwen — om onderscheidene redenen nimmer in de termen van militieplicht zouden vallen, schenken wij toch door deze onderteekening onzen zedelijken steun aan hen, die op bovengenoemden grond elke persoonlijke geweldsdaad in dienst van het militairisme weigeren, terwijl wij zouden wenschen, ten volle in hunne aansprakelijkheid te mogen en te kunnen deelen.

Immers wij beschouwen dienstweigering als een der middelen welker samenwerking het militairisme zal vernietigen, waarbij de persoonlijke dienstweigering groote, zedelijke waarde heeft, mede om tot massale dienstweigering te geraken.

VERWEER.

Ik heb het zogenaamde Dienstweigeraars-Manifest helpen opstellen, willens en wetens.

Ik heb 't Manifest ondertekend, willens en wetens.

Ik heb 't Manifest gezamenlik met anderen laten drukken en maatregelen beraamd en genomen, om het een verspreiding op zéér grote schaal in den lande te verzekeren, willens en wetens.

Alle gevolgen daarvan neem ik dadelik voor mijn rekening en verantwoording.

Ik ben ook niet bang voor noch afkerig van kwalifikaties, als zou ik, met dit alles te doen: gevaarlik zijn, gevaarlik met het oog op de jeugd en de ontvankelike gemoederen, gevaarlik voor de maatschappij, een opruier zijn, een anarchist, een ondermijner van het Staatsgezag en wat dies meer zij.

Dat ben ik al zo in m'n leven gewend.

Elk van die woorden heeft immers zijn verdedigbare zijde. Dat hangt er maar van af, van welke kant men de zaak bekijkt.

Men kan de zaken eng en ruim bekijken. Van uit een oogpunt van bizonder eigenbelang of van algemeen gemeenschapsbelang. Men kan ze vormelik of prinsipiëel behandelen. Naar de letter die doodt of naar den geest die levend maakt.

Ik ben geen vormelik man. Ik ben een man van beginsel. Ik handel uit beginsel. Derhalve wil ik ook in deze zaak het beginsel voorop stellen. Op *formele* gronden wil ik niet worden veroordeeld, doch evenmin worden vrijgesproken.

En waar mij nu het woord is verleend te mijner verdediging, d.i. tot mijne zelfrechtvaardiging, zal ik in de eerste plaats eens doen uitkomen, waar het bij deze gehele aangelegenheid in beginsel om gaat.

Onlangs heb ik het nog uitgesproken en laten drukken, dat de gemeenschapsvorm in de nieuwere tijd, welke de naam van Staat draagt, slechts past voor slaven en slavenzielen en een geestelik vrij mens nimmer kan bevredigen.

Dat blijkt nu weder, nu men tot gerechtelike vervolging overgaat van mensen, die getuigen van hun hoog-Menselike — in casu anti-militaristise gezindheid.

Het is konsekwent in de éne lijn, die algemeen gevolgd wordt. Het wordt begrijpelik, daar men immers de gegevens, de feiten, de geestelike en stoffelike gesteldheid van individu en gemeenschap beziet vanuit een oogpunt van *bizonder eigenbelang*, het eigenbelang van de Staat als geweldsinstituut. Daar men zich richt naar de letter en de uiterlike vorm van een gelijkvloerse utiliteitsmaatstaf. Want de moderne Staat is het machtsmiddel van een imperialisties kapitalisme.

Maar het is niet noodzakelik, dat men de dingen beziet vanuit een oogpunt van *bizonder eigenbelang*.

Men kan ze ook bezien uit een oogpunt van *algemeen gemeenschapsbelang*.

Het is niet noodzakelik, dat men zich bij de behandeling der dingen richt naar de letter en de uiterlike vorm van een gelijkvloerse utiliteitsmaatstaf.

Men kan zich ook richten naar den Geest en het innerlik prinsiep van een verheven en verheffend idealisme.

Men kan zowel het een als het ander.

En naar gelang men het één doet of het ander, valt de beoordeling van eenzelfde zaak tegenovergesteld uit.

Bij het bezien en beoordelen van deze zaak uit een oogpunt van *algemeen gemeenschapsbelang* hebben de ondertekenaars van het Manifest het recht aan hun zijde. Dan is namelik het Recht in de ruimte gebleven.

Doch zodra verlaat men dit standpunt van het *algemeen*

gemeenschapsbelang en komt terecht bij de gezichtshoek van het *bizonder eigenbelang* of het Recht is in 't nauw gebracht. Naar de vorm en de letter '*recht*' blijvende heten, is het in wezenlike zin naar den Geest gesproken, tot onrecht verworden.

Maar wie zou niet de maatstaf van *algemeen gemeenschapsbelang* hoger stellen dan die van *bizonder eigenbelang?*

Wie zou niet aan het zich richten naar den Geest en het Beginsel de voorkeur geven boven het zich richten naar de letter en de tijdelike vorm?

Dat is het nu juist waarheen ik het sturen wil.

Dat wij, mensen van enige ontwikkeling, het in den grond met elkander er wel over eens zijn, dat het hogere en betere standpunt zeer zeker is om het *algemeen gemeenschapsbelang* tot maatstaf te stellen dan het *bizonder eigenbelang,* om naar den Geest te oordelen dan een uitspraak te doen naar de letter.

Doch dat wij niettegenstaande dàt, ook al weer omdat wij nog mensen zijn met alle zwakheden van mensen, in de praktijk des levens zo gemakkelik het zuivere en hogere standpunt verlaten en op het engere en lagere terechtkomen.

Daarom vinden wij, dat overal in de wereld, in ieder tijdperk, die hogere maatstaf èn die lagere maatstaf *te samen* voorkomen, nooit enkel de één òf de ander.

Een klassieke plaats voor die hogere maatstaf tegenover de Staat vinden wij zeker wel bij Plato, waar hij *die* Staat de beste noemt, waar de vorsten wijsgeren en de wijsgeren vorsten zijn. En het ideaal daarmee uitgedrukt in zijn werk over de Staat, is door alle eeuwen heen het ideaal gebleven der grootsten en besten onder de mensen. Het ideaal, dat het Geestelike zal hebben te heersen en de leiding zal hebben over de volkeren.

Daarmee ontstond als vanzelf de eerbied voor het Geestelike als het Hoger-Menselike, het besef dat in de samenleving de menigte het Geestelike element zal hebben te ontzien, te beschermen en zal hebben te beschouwen als baken op de levenszee.

Als uitvloeisel van dit besef valt hier o.a. te noemen de in ons land zo gemeenzaam geworden klank van „het recht van conscientie-vrijheid", waarmee ook verband houdt art. 167 van de Grondwet, dat ieder zijne godsdienstige meningen met volkomen vrijheid belijdt.

Welnu dan, aan de hand van deze hogere maatstaf wil ik de inhoud van het mij ten laste gelegde nader bezien, om daarmee tevens de vraagstukken die ermee betrekking hebben wat ruimer te belichten dan gemeenlik geschiedt door hen, die zulk een hoge en dus verantwoordelike waardigheid bekleden in de Staat en zichzelf geroepen moesten achten het *hoogste* welzijn voor de gemeenschap *als geheel* na te streven.

Mij is ten laste gelegd: *opruiing tot een strafbaar feit.*

Zowel het een acht ik onjuist als het ander.

A. Onjuist acht ik het om de inhoud van ons Manifest opruiend te noemen.

B. Onjuist acht ik het om militaire dienstweigering uit beginsel, als een strafbaar feit aan te merken.

Over beide punten dan het volgende.

A. Eerstens acht ik het onjuist om de inhoud van ons Manifest opruiend te noemen.

En dat niet op grond van wat ik *persoonlik* als *definitie* zou willen geven van het woord opruiing. Men heeft trouwens al overvloed van materiaal omtrent de herkomst en de betekenis van dit woord kunnen samenlezen uit al hetgeen hierover door tal van taalkundige en taalminnende mensen, die voor dezelfde nobele daad als ik hier, terecht stonden, met merkwaardige verscheidenheid mondeling of schriftelik is ten beste gegeven. Materiaal genoeg voor een spesiaalstudie over het woord opruiing.

Wat ik *persoonlik* onder opruiing versta, doet, altans hier ter plaatse, er weinig toe. Hier heeft slechts te gelden, wat de *heren rechters* er onder zullen hebben te verstaan. Wanneer ik derhalve naga welke rechtskundige en offisieël-

gerechtelike maatstaf aanwezig is voor heren rechters, ten opzichte van dit spesiale punt, dan moet ik op grond daarvan konkluderen, dat het onjuist is, om zoals de Offisier van Justitie heeft gedaan, de inhoud van ons Manifest opruiend te noemen.

Waar juist de vorige week de Redaksie van 't „Weekblad van het Recht", Prof. Simons te Utrecht, een hoofdartiekel gewijd heeft aan dit onderwerp, heeft zij het mij daardoor zeer gemakkelik gemaakt en tevens nog meer autoriteit bijgezet aan de enkele gegevens, die anders u hier door mij zouden zijn voorgelezen van vroeger plaats gevonden hebbende arresten betreffende opruiing.

Aan bedoeld artiekel in „Weekblad van het Recht" No. 9900 ontleen ik dan het volgende:

„— — — altijd zal het in hoofdzaak blijven aankomen op de waardeering door den rechter. Als leiddraad voor zijne beslissing zou o.i. mogen worden gezegd, dat het gesprokene of geschrevene woord dan een opruiend karakter draagt, wanneer het rechtstreeks en onmiddellijk den hoorder of lezer kan brengen tot de door den dader gewilde handeling en die handeling daartoe met voldoende duidelijkheid en bepaaldheid is aangewezen; er is dus opruiing tot een strafbaar feit, zooals onze wet vordert, wanneer de strafbare handeling bepaaldelijk in de gebezigde woorden is aangewezen."

„Bedriegen wij ons niet, dan zijn wij met deze omschrijving in hoofdzaak in overeenstemming met wat ook door ons hoogste rechtscollege wordt aangenomen."

— En even verder: „De H(ooge) R(aad) heeft indertijd (12 April 1887 W. 5417) aangenomen, dat art. 217 lid 2 C. P. alleen strafbaar stelt de onmiddellijke en rechtstreeksche opzetting tot rebellie, en de arresten over art. 131 gewezen, wijzen er op dat ook voor dit artikel eene zelfde opvatting wordt gehuldigd."

Dan nog deze woorden: „Voor de strafbaarheid als opruiing komt het niet aan op wat mogelijkerwijze kan zijn

bedoeld, doch op wat met zooveel woorden is gezegd, natuurlijk indien wat gezegd is ook is bedoeld."

Terwijl Prof. Simons het artiekel aldus besluit:

„Inderdaad zal eene eenigszins ruime uitlegging van art. 131, waartoe de woorden aanleiding kunnen geven, vooral in tijden van gisting die wij thans beleven, tot vervolgingen en veroordeelingen kunnen leiden, welke met de vrijheid van gedachtenuiting niet vereenigbaar zijn. Wij blijven van oordeel, dat zoodanige vervolgingen beter worden vermeden, *zoodanige veroordeelingen goedkeuring niet verdienen.* [1]) Vooral moet in het oog worden gehouden, dat bij misdrijven als dat van art. 131 vervolgingen met twijfelachtigen uitslag aan de rechtsorde meer kwaad doen dan goed. De tijden zijn moeilijk, ook voor de beoordeeling van het wel of niet wenschelijke van eene in te stellen strafvervolging. Mogen Regeering en Justitie zich daarbij laten leiden door wat Mr. J. A. Levy indertijd in dit blad (no. 5892) schreef bij de aankondiging van Limburg's proefschrift: „Kloekhartig vertrouwen is beter middel van regeeringsbeleid dan schuwe versaagdheid"."

Naar aanleiding van het voorgelezene een enkele opmerking. Onder meer bevat het deze gedachte: dat het gesproken of geschreven woord dàn een opruiend karakter zou dragen, wanneer het rechtstreeks en onmiddellik de hoorder of lezer kon brengen tot de door de dader gewilde handeling.

Welnu, ik beschouw het mijn plicht hier mede te delen, welke handeling dan door mij gewild wordt. *Gewild* geen enkele. Want ik wil geen ander toerekenbaar mens mijn wil opleggen.

En nu zou men mogelikerwijs reeds hierin de noodzakelikheid van het afwezig-zijn van een opruiend karakter kunnen erkennen.

Hoe dit zij, al wordt geen handeling van een ander door mij *gewild, sterk verlangd* wordt zij wel en dat is: de daad van militaire dienstweigering uit beginsel.

[1]) Ik kursiveer.

En dat verlangen heeft als bedoeling bij mij voorgezeten, toen ik dit Manifest mede tot stand deed komen, mijn naam eronder plaatste en het met vrije hand heb verspreid.

Ik verlang inderdaad, dat zowel in 't algemeen als ook door de in dit Manifest neergelegde getuigenis, steeds meerdere mensen — want dit alleen acht ik *Mensen*-werk — zullen komen tot de daad van dienstweigering, uit eigen persoonlike, heilige overtuiging.

Maar juist door de toevoeging van dit laatste, dat het moet zijn: dienstweigering uit eigen persoonlike, heilige overtuiging, een daad waartoe innerlike gezindheid alleen de scheppingskracht kan leveren — is het immers buitengesloten dat men tot zulk een daad *rechtstreeks* en *onmiddellik* gebracht zou kunnen worden door het horen of lezen van wèlk Manifest ook.

Het gaat hier niet bij de daad van dienstweigering om een *bepaalde opdracht of handeling* niet te willen verrichten. Bij zo iets bestaat ten minste nog de mogelikheid van opruiing in de hier bedoelde zin.

Maar het gaat bij de daad van dienstweigering uit beginsel, om een *algemene levenshouding*, om een *innerlike gezindheid* die ook op andere levensgedragingen haar eigenaardig stempel drukt.

En tot een algemene levenshouding, tot een innerlike gezindheid **kan** men een ander niet opruien, zo min als het mogelik is iemand op te ruien tot verdraagzaamheid van karakter of tot geestelike bekering.

Bij deze dingen kan men slechts spreken van de uitkomst van een zich geleidelik ontwikkeld hebbend inwendig proses.

Hiermee heb *ik* genoeg gezegd.

En wat de Rechtbank te Alkmaar gezegd heeft, toen zij op 1 Febr. 1916 vonnis wees in de zaak van een vijftal Noord-Hollandse predikanten, die daar te recht stonden wegens de ondertekening van ons Manifest, moge dan hier als een waardig besluit bij dit punt volgen:

Overwegende, dat de rechtbank niet wettig en overuigend bewezen acht, dat beklaagden schuldig zijn aan hetgeen in de dagvaarding ten laste wordt gelegd;

dat in ieder geval niet is bewezen, dat beklaagden hebben opgeruid aan het in de dagvaarding omschreven misdrijf;

dat niet vaststaat het opruiende element, aangezien onder opruiing bedoeld in art. 131 van het Wetboek van Strafrecht naar het Nederlandsch spraakgebruik moet worden verstaan ophitsen, opstoken, aanhitsing tot een strafbare daad;

dat het manifest niet zoo is gesteld, dat het daaronder valt, waarom beklaagden moeten worden vrijgesproken;

verklaart, dat het niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen aan beklaagden is ten laste gelegd;

en spreekt hen daarom vrij.

B. In de twede plaats acht ik het onjuist om militaire dienstweigering-uit-beginsel aan te merken als een strafbaar feit.

Wij lezen in de Grondwet, achtste hoofdstuk „Van de defensie" Art. 180: „Alle Nederlanders daartoe in staat, zijn verpligt mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied."

„Alle Nederlanders **daartoe in staat** ..." — Dat is het ruime standpunt, dat rekening houdt met de gesteldheid, geaardheid en gezindheid van de betrokken personen. En waar men in de praktijk hiervan afgeweken is door de opstelling van bepalingen in *bizondere* wetgevingen, die hoogstens nog rekening houden met de lichamelike gesteldheid, doch geheel als faktor hebben buitengesloten de geestelike geaardheid en de zedelike gezindheid, daar zijn die *bizondere* wetgevingen in strijd met de Grondwet.

En niet alleen dat de opstelling dezer bepalingen in de bizondere wetgevingen als een grondwettelike fout valt te beschouwen, erger nog . . . alle gevallen waarin deze bepalingen

in de rechtspraktijk hun toepassing hebben gevonden, dienen aangemerkt te worden als zovele met de Grondwet strijdige uitspraken.

De draagwijdte hiervan onderschatte men vooral niet: het betekent niets meer of minder dan dat een zeker aantal veroordelingen niet zouden hebben plaats gevonden, in de loop der jaren een zeker aantal jonge mannen niet maandenlang met opsluiting in gevangenis zouden zijn gestraft, wanneer men dit tegen-Grondwettelike in de bizondere wetgevingen niet had geduld.

Alle *dienstweigeraars uit beginsel* zijn tans van deze afwijking van de Grondwet de dupe geworden, het beklagenswaardige slachtoffer.

Want bij de *dienstweigeraars uit beginsel,* — tot wie ik mij zelf potentieel en ideeëel ook reken —, doet de geestelike geaardheid en de zedelike gezindheid hen *niet in staat* zijn om op enigerlei wijze aan de militaire dienst deel te nemen.

Opzettelik noem ik mijzelf hierbij, omdat ik nu niet enkel behoef te spreken over een geestelike gesteldheid en een innerlike toestand van *anderen,* maar over een die ik zelf al twintig jaar in mijn eigen ziel meedraag.

Een geestelike gesteldheid, waarvan in dit verband Dr. H. W. Ph. E. van den Bergh van Eysinga, zelf geen ondertekenaar van het Manifest, onlangs heeft kunnen getuigen („Ontwikkeling" 17e Jrg. No. 5.):

> „Dienstweigering, voor de velen, zegt gij? het is mij opperbest, maar zorg dan dat die velen *menschen* zijn, dat zij kunnen lijden voor de groote, goddelijke gedachten, die zij bergen in hun zielen, zorg dan voor *religie* in de velen, voor een fierheid die niet duldt het beestlijke, omdat wij zijn gemaakt „een weinig minder dan de engelen" slechts; zorg dan voor den ouden Godsdienst, die schiep martyren, heilgen — slechts dit allerhoogste, dit idealisme, dat de liefde tast, kan niet, kan niet haten, kan niet scherpen het snijdend,

moordend zwaard, slechts dit, dat beleeft zijn God, en die God is Vrede en Ontferming, en van Hem is dat groote: in menschen een welbehagen — slechts dit idealisme vormt de Koningen des geestes, die durven weerstand bieden aan de aardsche Koningen, en het beloont de minderheid, die verdrukking vinden zal in deze waereld, maar die in hoogeren zin toch zegepraalt, de waereld overwint."

Voorzeker, oneindig zullen zijn de schakeringen en graden, waarin bij de onderscheidene personen (— jongen en ouderen naar leeftijd en levensgerijptheid —) deze gemoedsgesteldheid en geestestoestand zich zullen aftekenen, doch in heel die verscheidenheid is er *dit ène zelfde* aanwezig: dat het innerlik en geestelik leven dier mensen een zekere ontwikkelingsgraad heeft bereikt, tot een zeker bewustzijnsstadium is gestegen, waarin het zich aan die personen kenbaar maakt als een *niet mogen en niet kunnen* meedoen aan dat lager-menselike, wat het militarisme kenmerkt.

Wie met het geestelik leven vertrouwd is geraakt, diens zielsgesteldheid verdraagt zich niet meer met het beginsel van het militarisme en de toepassing daarvan.

Wie een levend geloof bezit in het waarachtig-Menselike, diens levenshouding verdraagt zich niet met het on-Menselike van het militaristise stelsel.

Wie met oprechte bedoeling leven wil naar de Christelike zedeleer van het vijanden-liefhebben en kwaad-met-goed-vergelden, diens zedelike gezindheid is een prinsipieel beletsel om op enigerlei wijze aan militaire dienst deel te nemen.

Deze levenswaarheid is indertijd *ook door de wetgever* — en niet alleen de wetgever in ons land, maar evenzeer in andere landen — begrepen en meer nog, hij heeft er rekening mee gehouden, daarmee in den geest trouw blijvend aan het voorwaardelike „daartoe in staat zijn" uit het Grondwets Art. 180. De wetgever namelik heeft de *geesteliken* vrij gesteld van de krijgsdienst.

Dienaangaande lezen wij nog als een soort verklaring in de Memorie van Toelichting op de militiewet van 1861: „Ontheffing van de vervulling van de militaire verplichtingen ten aanzien van deze personen vindt ook in andere landen algemeen plaats en het valt ook niet te ontkennen, dat de militaire dienst kwalijk overeenstemt met het karakter van hem die bestemd is de kerk te dienen of reeds als leeraar is opgetreden."

En met verwijzing naar mijn inleiding, nu ook dit punt beschouwend niet naar de letter en de uiterlike vorm, maar naar den geest en het wezen, blijkt uit deze vrijstelling der geesteliken het beginsel te spreken, dat in verband met de bedoeling van Art. 180 van de Grondwet, vrijstelling van militaire dienst toekomt aan tot geestelikheid-uitgegroeide-mensen, omdat van dezen verwacht moet worden, dat zij op grond van hun geestelike geaardheid en zedelike gezindheid daartoe *niet in staat* zijn.

De aanwezigheid van deze geestelike gesteldheid is echter geenszins gebonden aan het beroep dat wordt uitgeoefend. Men behoeft daarvoor geen kerk te dienen. Menigeen helaas die het predikant- of priesterambt bekleedt, is een ongeestelik mens. Anders zouden zovelen van hen tans niet krijgsdienst met godsdienst in overeenstemming achten. En deze ongeestelike „kerk-geesteliken" vallen dan ook zeer stellig onder hen, die volgens Art. 180 *in staat zijn* de wapenen te hanteren.

Daarom, wanneer er gehandeld wordt naar het wezen en het beginsel, en men zich houden wil aan de *geest* van onze Grondwet, dan heeft men als maatstaf voor het al-of-niet *in staat zijn* om militaire dienst te verrichten, niet te bezigen de vraag of de persoon een kerkelik ambt bekleedt, een dominee is of een pastoor of een rabbi, maar de vraag of de betrokken persoon een dusdanig mens is, dat zijn geestelike geaardheid en zijn zedelike gezindheid hem niet in staat doen zijn, ja hem verbieden om op enigerlei wijze aan militaire dienst deel te nemen.

Wanneer men het hogere en ruimere standpunt inneemt

van te letten op het *algemeen gemeenschapsbelang*, dan zal men zeer zeker iedere echte dienstweigeraar-uit-beginsel volgens de bedoeling van Art. 180 van de Grondwet vrij uit laten gaan. Want wie het geestelik leven en hoog-zedelike levensgedragingen in de Staat van overheidswege onderdrukt en knot, instede van ze aan het gehele volk voor te stellen als ideaal en navolgenswaardige voorbeelden, die pleegt een afkeurenswaardige en uiterst gevaarlike aanslag op het welzijn en de gezonde voortontwikkeling van het toch al zeer ontredderde volksleven.

Alleen wie handelt volgens de maatstaf van het *bizonder eigenbelang*, in casu het eigenbelang van de Staat als geweldsinstituut, en zodoende zich zelfs niet bekommert om wat in beginsel en naar den geest zeer duidelik en begrijpelik in de Grondwet is vastgelegd, zal militaire dienstweigering uit beginsel geheel onrechtmatig en onredelik blijven aanmerken als een strafbaar feit.

Les idées marchent! — Wij gaan vooruit.

Ook in de rechtzaal is onlangs op dit punt gewezen. Het was door Mr. Gerlings uit Utrecht, toen hij 11 Febr. 1916 als verdediger optrad van de dienstweigeraar-uit-beginsel Bosman voor de krijgsraad te 's-Gravenhage. Aan een verslag („Opwaarts" No. 412) ontleen ik het volgende:

„Wanneer ik nu tot de vraag kom: wat doet zich hier voor, dan blijkt dit de *principiëele dienstweigering*. Iets heel anders dan de dienstweigering volgens art. 95 van het Crimineel Wetboek. Bij deze principiëele dienstweigering staat men voor iemand, die den oorlog zoo verafschuwt, dat zijn geweten hem verbiedt te blijven binnen het legerverband. Waar hij leven wil volgens het groote gebod der Liefde, daar is dit een heel ander geval dan de gewone dienstweigering, waar iemand weigert aan dit of dat bevel te gehoorzamen. — Hier, waar men iemand tegen zijn geweten tot iets dwingt, komen we in strijd met het grondwettelijk artikel dat

zegt: „alle Nederlanders, daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied" (artikel 180). *Deze man is daartoe niet in staat. Eigenlijk kan men dienstweigering op gewetensgronden naar de wet niet veroordeelen.*"

Engeland, zelfs als oorlog voerende mogendheid, geeft het treffende bewijs ook nu nog rekening te willen houden met het *algemeen gemeenschapsbelang*, met de ernstige gemoedsbezwaren van zijn burgers tegen het verrichten van militaire dienst en toont daarmee de Nederlandse overheid een heel eind vooruit te zijn in een ruim oordelen volgens een hoger geestelik beginsel.

Zo kon men gisteren in de pers lezen, hoe de Engelse regering een ontwerp in overweging nam, om zich de diensten te verzekeren van de geheel en al van iedere militaire dienst vrijgestelde personen, als zijnde uit beginsel volstrekte tegenstanders. Deze zullen geheel buiten het leger gebezigd worden voor werk, dat voor de gehele natie van belang is.

Ongetwijfeld geldt het ook hier: waar een wil is, is een weg.

Moge dan spoedig de Nederlandse overheid tonen die wil te bezitten en niet langer de maatstaf van het *algemeen gemeenschapsbelang* prijs te geven voor een mens-onwaardig zich vastklemmen aan de maatstaf van een *bizonder eigenbelang*, in casu het eigenbelang van de Staat als geweldsinstituut, van de moderne imperialistise en kapitalistise Staat.

En bovendien — om te besluiten zoals Cato het in de Romeinse senaat placht te doen — en bovendien ben ik van oordeel, dat Carthago verwoest moet worden, dat wil hier zeggen: bovendien ben ik van oordeel, dat het militarisme vernietigd moet worden, dat is: dat de Staat als geweldsinstituut moet verdwijnen.

Ik heb gezegd.

Toen het vorengaande werd uitgesproken was bedoeld Manifest reeds in ruim 75 duizend eksemplaren verspreid, in zijn 4e oplage (18 Desember 1915) vermeldend 577 ondertekenaars, terwijl reeds meer dan 300 personen daarna hun wens kenbaar hadden gemaakt om de 5e oplage alsnog mede te ondertekenen.

Toen het vorengaande werd uitgesproken waren tengevolge van hun ondertekening van bedoeld Manifest, ambtenaren met broodroof bedreigd, 2 personen in tijdelike dienst bij de Posterijen ontslagen, 2 onderwijzeressen aan offisieel-Christelike inrichtingen ontslagen, was tegen tal van ondertekenaars rechtsingang verleend, welke bij de meesten tot gerechtelike veroordeling leidde, was een bekwaam werkman, vader van 6 kinderen, ofschoon er geen bezwaren waren tegen zijn werk of gedrag, na 8 jaar bij zijn patroon in dienst te zijn geweest, door deze ontslagen.

Toen het vorengaande werd uitgesproken had reeds één dienstweigeraar een herhaalde gevangenisstraf achter de rug, een ander bleek na de opsluiting fyzies en psychies geknauwd te zijn, en een 15-tal jonge mannen zaten in Huis van Bewaring of elders opgesloten voor hun dienstweigering uit beginsel.

Gedenkt het Steunfonds

ten behoeve van de slachtoffers van de ondertekening van het Manifest en van de gezinnen der dienstweigeraars.

De Uitgevers van dit geschrift zowel als de schrijver, nemen gaarne giften voor het Steunfonds in ontvangst.

Geestelik en Maatschappelik Leven

DOOR LOD. VAN MIEROP

352 bladzijden — **f 2.40.**

„Deze bundel weldoordachte en goed uitgewerkte studies geeft volkomen wat de titel belooft en inhoudt." *De Boekzaal.*

„Laten Christenen van allerlei nuance dit diep-ernstige boek maar lezen." *De Nederlander.*

FELIX ORTT

De Vrije Mensch

Studies f 2.50.

„Niemand kan de lectuur eindigen zonder verrijkt te zijn. Men zal enkele gedeelten telkens weer lezen en opnieuw getroffen worden door den reinen geest, die ons uit het boek tegenstraalt.

Ja waarlijk een lenteadem waait ons tegemoet, profetie van een heerlijken zomer."

Weekbl. gewijd a. d. studie van het Bovenzinlijke.

FELIX ORTT

NAAR HET GROOTE LICHT

PRIJS f 2.—.

„Over allerlei „ismen" handelt deze tendenz-roman .... tusschen al deze ismen door, loopt de roman, boeiend van het begin tot het einde. Het boek munt uit door keurigen stijl." *Hilversumsche Ct.*

„Er is een schat van denkmateriaal te halen uit dit werk; lang na de lezing leeft het na in 's lezers brein en noopt tot wederopslaan."

J. J. HOOGEWERFF in *De Telegraaf.*

Des Christens standpunt tegenover het Maatschappelijk Leven door LOD. v. MIEROP en FELIX ORTT, groot octavo-formaat, 48 blz. prijs slechts **25 cent.**

Open brief aan alle mensen die de oorlog haten en verlangen ervan verlost te worden, door LOD. v. MIEROP, groot octavo-formaat, 20 blz. 2de druk, prijs **10 cent.**

Al deze werken worden na ontvangst van postwissel onmiddellik franko toegezonden door CHREESTARCHIA, BOEKHANDEL EN UITGEVERIJ, te SOEST.

DE VRIJE MENSCH

RELIGIEUS-HUMANITAIR MAANDSCHRIFT

ORGAAN VAN HET „VRIJE MENSCHEN VERBOND"

onder redactie van Dr. L. A. Bähler

Normaalprijs f 2.50 per jaar bij vooruitbetaling.

UITGAVE VAN CHREESTARCHIA, — SOEST

Voor kleine beurzen kan in overleg met de Adm. van den normaalprijs worden afgeweken.

OPWAARTS

ORGAAN

VAN DEN BOND VAN CHRISTEN-SOCIALISTEN

REDACTIE: — A. R. DE JONG, T. KRUYT—HOGERZEIL, B. DE LIGT.

ABONNEMENTSPRIJS F 0.40 PER 3 MAANDEN BIJ VOORUITBETALING.

ADMINISTRATIE: LIJSTERSTR. 39, UTRECHT.

Boekhandel „Chreestarchia" te Soest verzendt franko na ontvangst van bedrag:

Dr. L. A. Bähler: Hoe uit een Godsdienstig oogpunt te oordeelen over dienstweigering . prijs	f 0.10
Dr. L. A. Bähler: Twee Levensbeginselen „	- 0.25
Ds. T. Leendertz: Wet of geweten? . . „	- 0.04
Felix Ortt: Van de Planeet Mars. . . „	- 0.05
Leo Tolstoy: De wet van het Geweld en de wet van de Liefde . . . . . „	- 0,60
Leo Tolstoy: Het Koninkrijk Gods is binnen in U . . . . „	- 0.45
Leo Tolstoy: Bekeert U! brief over den oorlog, 2de druk . . . . „	- 0.05

Electrische Drukkerij „Frieda", Utrecht